

1925 чылдың август
31-де үнүп эгелээн

ШЫН

№ 41
(18003)

2011 чылдың
апрель 12,
вторник

Садар өртээ
5 рубль.

Интеллектуал-политиктиг солун

e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru

УЛУГ ДЕТКИИШ-КИН-БИЛЕ

Россияның Президентизи Дмитрий Медведевтин болгаш Чазак Даргазы Владимир Путинниң коррупцияга, ойнаар автоматтар бизнестинге удур демиселче болгаш чаштарның эргезин камгалаарынче утланган эгелээшкinnerин деткээн митинг апрель 10-да Кызылга болган.

Хамааты туружун идепкейлиг ередиринче хөй-ниитини «Чаң-деминг Россия» партиязының аймак регион салбыры кыйгырган. «Чың 1 муң хире кижикширкен митинг «Хөй-ниитиниң контролюн бис!» деп кыйгырыгның адаалы болган. Ооң соонда аңаа ирешкенер улуг хемчээлдиг суб-етникке киржири-биле чорупкан-нар, олар Кызылдың Улуг-Хемин аштааннар.

«Интеллектеде бар болуп турар едиглиг чүүлдерге удур Дмитрий Медведевтин болгаш Владимир Путинниң шыңгыы ап турары чеглеринге шупту идепкейлиг жир ужурулг бис — деп, «чаң-демингжилер» фракциязының ертукчузу Виктор Глухов дем-глээн. — Интеллектедин эрге-ыргалар-биле харылзаанын тур-урулг хөй-ниити организа-циялары республикада эмгежок. Ити чүгле чурттуң эрге-чагырга-да таарымча чок чүүлдер эвес, ир үе дээш туржуушкун каттыш-ар ужурулг. Ол дугайын ажылы-е чугаалааш, чаңгыс шийтипирни ээп алыр ужурулг бис».

Республикага политиктиг турум-укту хандыра деп соңукчу-

ларның чагыгларын күүседип турар бис дээрзин В. Глухов чугаалаан. Хүннүң айтырыгларын чогумчалыг байдалга чугаалажып турганывыстың ачызында эки түңнелдер чедип алдынып турар.

Тываның Чазаның Даргазы-ның Канцеляриязының болгаш Чазак Аппаратының удуртукчу-зунуң бирги оралакчызы Юрий Ананьевтиң хевирлиг митингини эрттирериниң чогумчалыгынга доктааган. Ажылдап турар күүсек-чи эрге-чагырга хамааты интеле-дерни тургузарынче кичээнгеи салып турар. Чоокта чаа «Хөй-ниити палатазының дугайында» Хоойлуга Чазак Даргазы адын салган.

Митингге ИХЯ чанында хоочуннарның хөй-ниити организа-циязын удуртукчузу Марат-оол Ондар, Чазак Даргазының оралак-чызы Артур Монгал, Дээди Хурал-дың комитет даргазы Ирина Самойленко, Тываның Херээженнер эвилелиниң даргазы Раиса Күжүгет олар сөс алгаш коррупцияга удур демиселдин, чаштарның эрге-ажыктарын хүн бүрү камгалаар талазы-биле ажылдың эргежок чугулазынга доктааганнар.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫКТАРЫ

Тыва Республиканың Президентизиниң чамдык чарлыктарын күжүн чидирген деп санаарының дугайында

Тыва Республиканың «Тыва Республиканың Чазаның Даргазының е-байдалының дугайында» Конституция хоойлузунуң 7 чүүлүнүң дөрт ээн удуртулга болдурга, а ол ышкаш Тыва Республиканың йолужудулгазын федералдыг хоойлужудулгага дүүштүрер сорулга-е доктаадырым болза:

1. Тыва Республиканың Президентизиниң дараазында чарлыктарын күн чидирген деп санаар: 1997 чылдың декабрь 24-те «Чээлилер болгаш кредиттер талазы-е магадылалдарны азы хүлээлгелерни тыпсырының дугайында» №142.

1998 чылдың январь 30-де «1997. чылдың декабрь 24-те «Чээлилер гаш кредиттер талазы-биле магадылалдарны азы хүлээлгелерни тыпсырының дугайында» №142 Чарлыгыга өскерилгелер киририниң айында» №162.

2. Бо Чарлык ону парлаан хүнден күштүг болуп кирер.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

2011 чылдың март 31

№39

«Тыва Республиканың алдарлыг артизи»

Хүндүлүг атты Н.А. Чоодуга тыпсырының дугайында
Култура болгаш уран чүүл талазы-биле ачы-хавыязы болгаш хөй-адамдарда ак сеткилдиг ажылы дээш «Тыва Республиканың алдарлыг артизи» хүндүлүг атты Тыва Республиканың национал оркестриниң элчизи Начын Александрович Чоодуга тыпсыр.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Кызыл хоорай

УЛУСТУҢ ЧОГААЛЧЫЗЫНЫҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕ

2011 чылда Тыва күрүнениң тургустунганының 90 чылын рес-публика демдеглээр, ооң ынчангы баштыңы Монгуш Буян-Бадыр-гыга тураскаал эң көскү черге турар ужурулг дээрзин республикада эң хүндүткелдиг хоочун, төөгү эртем-нериниң доктору, хам талазы-биле шинчилекчи Монгуш Бора-Хөөевич Кенин-Лопсан Чазак Даргазы Шолбан Кара-оолга чугаалаан.

Ол ужуражылга апрель 10-да найысылалдың төвүндө эртемден-ниң ажылдаар казанак бажыңыга болган. Шолбан Кара-оол Монгуш Бора-Хөөевичке төрүттүнген хүнү-биле изиг байыр чедиргеш, күштү болгаш эрге-чагырганы илередип турар адыгның дүрзүзүн хевирлээн гравюраны белекке берген. Хоочун бо хүннерде 86 харлап турар.

Монгуш Кенин-Лопсан чаагай сөстери дээш Чазак Даргазынга өөрүп четтиргенин илергейлээн болгаш республиканың удуртукчу-зунуң мурнунда тургустунган демир-орук тудуунуң, ол Тываны делегей деңнелинче үндүрери

дээрзин, ол ышкаш делегейге алдаржыткан Санкт-Петербургтан эккелгени скифтерниң алдынының дугайын демдеглээр, тыва дылды камгалап арттыраарының чугула-зынга доктааган.

«Репрессияга таварышкан Монгуш Буян-Бадыр-гыны болгаш ТАР үезиниң ындыг халапка тава-рышкан өске-даа удуртукчуларын агартырын диттигипкен удуртукчу-дур силер — деп, Монгуш Кенин-Лопсан чугаалаан. — Тыва күрү-нениң үндезилекчизинге турас-каалды тударын база эгелединер. Ол тураскаал Кызылга, Национал музейниң баарына, чааскаан турар ужурулг. Совет ажылдакчы

Иннокентий Сафьяновтуң Тыва күрүнени тургузарына ачы-хавыязы улуг дээрзи чугаажок. Ол бүгүдөгө билдингир, сураглыг кижикши. Ооң тураскаалын 1921 чылда ол болуушкун болган Кочетов суурга тургузар деп саналдыг мен».

Арга-сүме катканы дээш Шолбан Кара-оол Монгуш Бора-Хөөевичке өөрүп четтиргенин илергейлээн, хоочунуң саналы хүлээп алдынар ужурулг деп, рес-публиканың Баштыңы чугаалаан.

Олар сеткилиниң ханызындан өске-даа темаларга чугааны кыл-ган. Монгуш Кенин-Лопсан ам-даа идепкейлиг ажылдап турар.

МЭР БАЙЫР ЧЕДИРГЕН

Апрель 10-да, улуг-хүнде, Алдан-Маадыр аттыг эрги музейниң чанында алдарлыг казанаанда ажылдап олар ачылыг өгбевис, төөгү эртемнериниң доктору, хам талазы-биле шинчилекчи Монгуш Бора-Хөөевич Кенин-Лопсан чугаалаан.

хүндүлүг хамаатызы, Тываның Улустуң чогаалчызы М.Б. Кенин-Лопсанга төрүттүнген хүнүн тава-рыштыр Кызыл хоорай-ның мэри Владислав Ховалыг хүндүткелдин мөгөйи-биле четкен. Хүндүлүг чогаалчыга суй-белээн сунмушаан, бүгү Тываның чону-биле бир дөмей кызылчылар ал-дарлыг өгбөзиге чор-гаарланып чоруурун, ке-лир үениң салгалдарына эртемденниң арттырып берген кайгамчык чогаал-дары, тываларның улусчу чаагай чаңчылдарына хамаарышкан үнелеп чет-пес эртинге ажылдары, шинчилелдери дээш өөрүп четтиргенин илеретпишаан, ам-даа хөй чылдарда чонун өөртүп, амыдыралчы байлак арга-дур-жулгазын дамчыдып, чаңгыс чер-чурттугларының хей-адын улам бедидип чоруурун, кадыкшылды,

аас-кежикти, чогаалдыкчы чедиш-кинерни күзээн.

М.Б.Кенин-Лопсан мэрге өөрүп четтиргенин илеретпишаан, найысылал Кызылывысты моон соңгаар-даа улам каас-чараш болдуруп, сайзырадып-хөгжүде-ринге ак орукту күзээн. Оон аңгыда мэрниң бөгүнгү ажил-херектеринге чогуур үнелелди берип, бодунуң чагыг-сүмезин берген.

Бистиң «Шын» солунуң редакциязы база мэрниң байыр чедиришкенин катчып, частың чырык, чылыг хүннери чогаалчы эртемденге хөй-хөй өөрүшкүнү, кадыкшылды сөңнээр болзун деп күзөвишаан, демир-үжүүнүң бажы улам ылгыр болзун деп йөрээп тур бис. Удавас «Шынның» арынна-рынга М.Б.Кенин-Лопсанның «Буян-Бадыр-гы» деп чогаалындан үзүндүлери парлаар бис. Ном-чукчуларывыска ол күзенчиг белек дээрзинге бүзүреливис улуг.

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруу.

БЫЖЫГ КОРУМ-ЧУРУМГА — ТӨЛЕПТИГЛЕРН

Апрель 6-да Тыва Республиканың Иштики херектер яамызынга парлаага конференциязы болуп эрткен. РФ-тиң Президентизи Дмитрий Медведевтиң Чарлы-биле ТР-ниң иштики херектер сайыды Александр Лобанов полицияның полковниги чаа эргени алган.

Александр Федорович амдыызында эде тургустунуп турар Иштики херектер яамызында албан-езузу-биле томуйлаттырган кара чаңгыс ажилдакчы — полицияны болуп турар. Оон эрге-дужаалы сайыт хевээр арткан. Амдыызында тода эвес медээлер-биле алырга, сайыт 3 оралакчылыг болуп. Бир дугаар оралакчы — полицияның начальниги, ийи дугаары — юстицияны төлээлээр, үшкү оралакчы иштики херектер албанының айтырыгларын харыылаар.

РФ-тиң ИХЯ-да амгы үеде аттестация комиссиязын тургузуп турар. Комиссияның составын Россия Федерациязының Иштики херектер яамызынга бадылаар. Бистиң республикага ук комиссияга 17 кижиле ажилдаар. Олар иштики херектерниң аңгы-аңгы кезектериниң болгаш албан черлериниң удуртукчулары болуп. Аттестация комиссиязының ажилын Александр Лобанов боду удуртуп. Ээлчег чок аттестацияны эртери дээр-ле, иштики херектер органның ажилдакчыларын ажилындан үндүрбес, а оларны чаа эрге-дужаалга томуйлаары болуп. Чамдыктары эрге-дужаалындан бада бээр, а өскелери депшир бээр. Ынчангаш шупту чүвеге баш удур белен болуру чугула. Июнь айга чедир аттестация бодунуң ажилын доозуп, яамының долу составы тургустуна бээр. Полицияның ажил-чорудулгазы чаа деңгелче көдүрлүп, хайымныг ажил-ишче шымны бээринге чедир каш-

ла айлар арткан. Чаа полицияны шынжылгаларны, погоннарны 2012 чылда солуур.

Федералдыг хоойлуну, чаа полицияның дүрүмнерин республиканың чону-биле база сайгарып чугаалашкан. Чоннуң үзел-бодалдарын, санал-оналдарын өөренип көрүп тургаш, иштики херектер органның ажил-чорудулгазын улам шынарлыг болдурарынче бүгү күштү мөөңнээр эргежок чугула. Мындыг сорулга-биле республиканың чонунга ТР-ниң ИХЯ-ның сайтында «Сайытка чагаа» деп рубрикане ажиткан. Азы ИХЯ-да дүн-хүн чок ажилдап турар бүзүрел телефонунче (9-35-97) долган, 9-34-59 факсче чагааларны чорудуп болуп. Ол ышкаш тускай доктааткан шактарда сайыт-биле ужуражып чугаалажырының аргазы бар. Милицияның кан-дыг-бир ажилдакчызының ажил-чорудулгазынга таарышпайн турар, азы оон турамык аажы-чаңыга хомудан сагыш-сеткилин, корум-чурум айтырыын экижидерде чүнү канчап болуру дээр ыш-каш санал-оналдарны дарый дамчыдары эргежок чугула. Аңгы-аңгы кожуннарда участок шаг-даазының азы назы четпээннер-биле ажил чорудар инспекторларның ажилын шүгүмчүлээн хомудал чагаалар ИХЯ-же доктаа-

Тыва Республиканың иштики херектер сайыды, полицияның полковниги Александр Лобанов.

мал кээп турар.

Чаңгыс-даа кижиниң билдирешкини кичээнгей чок артпас. Шуптузун өөренип көрүп, шыңгы хыналдаларны чорудуп турар. Чон караа көскү — чон кулаа дыжы. Чоннуң үзел-бодалы аттестация эртер ажилдакчыларга улуг рольду ойнаар. Быжыг корум-чурум дээр харысалгага төлөптиглерни шилип алыры эргежок чугула дээрзин Александр Лобанов массалыг информация чепсектериниң ажилдакчыларынга чугаалаан.

Дүзүрел медээлери амдыызында хуу бүдүрүлгелерде болгаш школаларның чамдыызында салдынган. Чоокку үеде ону уруглар садтарынга болгаш школарга, өөредилге черлеринге бүрүнү-биле салыры көрдүнүп турар. Ынчалза-даа бо ажилдың боттанылганы чүгел келир чылдан эгелээр.

Хоорайның эзириктер сергедир албан чери оон мурнунда ИХЯ-га хамааржып турган болза, ам хоорай чагырганың хандырылганынче шилчир. «Бистиң кол хүлээлгевис — эзирик улусту сергедип секпередири эвес, а хойниити черлеринге, кудумчуларга айыыл чок чорукту хандыраары» — деп, сайыт тайылбырлап турар.

Бо бүгү өскерилгелерде эң-не аарышкылыг чүүл — кызырылдалар. Бо анаа-ла үстүк органның аагы эвес, а күрүне политиказы дээрзи билдингир. Ынчалза-даа кызырылдага таварышканның чүгел эң биче кези назы-харының аайы-биле пенсияже үнген. А артканнары ажил чок арткан. Кижиле бүрүзүнүң сагыш чолашкыннары аңгы-аңгы. Кым чээли акша төлөп турар, кым чаш ажы-төлдүг, кым өг-бүлөзин чааскаан хандырып турар дээр ышкаш. Иштики херектер яамызы шыдаар шаа-биле оларга дузалажып, янзы-бүрү аргаларны тып, берге байдалдан үнеринге ачы-дузанын көргүзүп турар. Бо нарын айтырыгны шийт-пирлээр-биле ТР-ниң ИХЯ-зы, ТР-ниң Чазаа болгаш ажил чок хамаатыларны ажилче хаара тудар агентство демнежи алгаш, кады ажилдажылганы чорудуп, чогуур хемчеглерни ап турар. Ажил чок арткан милиция ажилдакчыларын тамонжа, онза байдалдар албаны дээр ышкаш албан черлеринче тургузуп, чогуур хемчеглерни ап чорудуп турары байдалды чавырылдырып турар деп болуп. Ол ышкаш милиция ажилдакчыларының дооскан эртемни эде белеткеп, чаа мергежилдер чедип алыры-биле өөредилгени чорудуп турар. 4 айның дургузунда чаа мергежилди чедип ап болурунун аргазы бар. Орук өртээ, чурттаар чер дээр ыш-каш чарыгдалдарны ИХЯ бодунче алган. Амгы үеде 5 муң кижиле аңгы-аңгы ажыктыг мергежилдерни чедип алыр күзелин илереткен.

«2011 чылда Тываның күш-ажыл рын-күүлүг байдалды дыраары» республиканың сорулгалыг программаның херектер органның чыларының кызыр оларның моон-даа с-дилгезинче болгаш тургустунарынга ха-хүлээп алдынган. Ре-19 кожуннарның 1 даргаларының күрээшкенинниң пр-зының болгаш эрге-ларының талазы-бу-чыларының эрге-д-немей ажиткан. Аңа милиция шүгүмунга а-га-дуржулгалыг, уду-ишти эки билер кижиле дээрзи чугаажок.

Оон аңгыда Тываның ИХЯ-ның болгаш албан черлериниң кызырылдага таварыш ажилдакчылары-б ажилды чорудуп тур-моральдыг-психолог-илередири чугула. Бе-таварышкан кижиле сеткили өскерлип, х-хөлөп, холу салды. Мындыг байдалды биле милицияның а-зектериниң удуртук-база ажилдап, а-ажылдан хостаа-сөстөрни ажыглап, бээр чугула дээрзи-санал турар.

Парлаага конф-тенчүзүнде «Чаа ре-хөй берге байдалдар-ынчалза-даа чуртта-айыыл чок чоруун, камгалаар, корум-чу-лаары — яамының ко-долузу-биле күүсед-ишти херектер са-лап демдеглээр.

Алдынай Ай-кыс МАСПЕ тырттырган чуруу.

ТУСКАЙ МЕРГЕЖИЛДИГ КАДРЛАР КӨВҮДЭЭР

2010 чыл — Башкы чылы. Оон түннелдерин үндүрген республиканың ортумак, профессионал болгаш дээди өөредилге черлериниң башкыларының съездин болуп эрткен. Ук съездиниң бирги хүнүнге тураскааткан ужуражылга Кызыл хоорайның №4 профессионал училищезинге эрткен болгаш анаа республиканың бүгү проф-училищелериниң чоокку 5 чылда бурунгаар сайзырал хөгжүлдезинге хамаарышкан айтырыгларны сайгарып чугаалашкан.

Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызының эргелел начальниги Анна Ооржак-тың чугаалап турары-биле алырга, бистиң республикада специалистер белеткеп турар шупту 21 өөредилге черлери бар. Тываның күрүне университетинден аңгыда, 7 ортумак болгаш 13 эге профессионалдыг өөредилге черлери бо хүнде тускай эртемниг специалистерни белеткеп турар. Амгы үеде ук өөредилге черлеринде ниитизи-биле 15,8 муң сургуулдар өөренип турар. Ол ышкаш 5,6 муң кижиле республикадан дашкаар өөредилге черлеринде эртемни чедип ап турарлар. Тываның өөредилге черлерин чылдың-на аңгы-аңгы мергежилдин 4 муң ажыг специалистери доозуп турар дээр-ле, бистиң бичии республикавыска ол улуг чоргаарал болуп ужурул дээрзин Анна Ооржак демдеглээр.

Тыва Республиканың Экономика яамызының санал турары-биле,

чоокку 10 чылда республикага ажилчын кадрларның хереглели 8.754 кижиле болуп. А хөй кадрлар негеттинер мурнады хөгжүдөр адырларга энергетика, транспорт, даг казымалдарын болбаазы-радыр бүдүрүлгелер, тудук болгаш көдээ ажил-агый хамааржыр. Ол ышкаш чурттакчы чонну ажилга хаара тудар болгаш оларны аш-чем аймаа-биле хандыраар сорулга-биле көдээ черлерде биче сайгарлыкчы чоруктуң хөгжүлдезинче онза кичээнгейни угландыраары чугула.

Сөөлгү каш чылдарда ортумак болгаш эге профессионал өөредилге черлериниң материал-техниктиг баазыныг бүрүнү-биле чаартылгалар болбаан. Мындыг байдал сургуулдарга шынарлыг белеткеп чедип алырынга багай салдарлыг болуп турар. Оон аңгыда ажил берикчилери доозукчуларның 4-5 разрядтыг специалистерин ажилче алыксаар. А доозукчуларның барык 70 хуузу — чүгел 3-кү разрядтын, а 15 хуузу оон-даа кудуку разрядтын специали-стери болуп турар. Мындыг чылдагаан-биле профессионал өөредилге черлериниң доозукчулары ажилче тургустунуп шыда-вайн турар.

Профессионал өөредилге черлериниң башкыларының 20 хуузу дээди эртем чок, курлавыр-да кадрлар чедишпес. Мындыг хевирлиг нарын айтырыгларны шийтпирлээринге «Профессионал өөредилгениң 2011-2015 чылдарда

ТР-ниң Өөредилге болгаш эртем яамызының эргелел начальниги Анна Ооржак, ТР-ниң өөредилге болгаш эртем сайыды Анна Потапова.

хөгжүлдези» республиканың комплекстиг программасы ужу-дузалыг болуп дээрзи чугаажок. Ук программаның төлөвилелин 2010 чылдың август 31-де модерни-зация болгаш экономиканың технологтуг хөгжүлдезиниң тала-зы-биле РФ-тиң Президентизиниң чанында Күрүне чөвүлелиниң болгаш комиссияның каттышкан хуралының түннели-биле РФ-тиң Президентизи Дмитрий Медведев-тиң даалгазын езугаар Тыва Рес-публиканың Өөредилге болгаш эртем яамызы ажилдап кылган.

Ук төлөвилел проф-өөредилге черлериниң материал-техниктиг баазынын быжыктыраарыга, күш-ажыл рыногунун хереглелинге дүүштүр кадрлар белеткелинге кол рольду ойнаар.

Тываның күрүне университети-ниң проректору Любовь Тас-оол болгаш Ак-Довурак хоорайның №3 профессионал училищезиниң директору Чаш-оол Ооржак олар чоокку 5 чылда бурунгаар хөгжүл-дениң перспективтиг планнары-биле чыылганнары таныштырган.

Тыва Республикасының чедир

ажыл-чорудулгазын хөгжүдөр угланыш-мация-телекоммуни-ка-зын өөредилге бо-шинчилел ажил-чор-быжыктырып, непер-Ол ышкаш универс-факультеттериниң бе-раларының ажилын турар өөредилге-эрт-комплексин болгаш-лар аразының төптөр-көрдүнүп турар. Оон-негелдезинге дүүштү-эгелеп университетке-ажыл-агыйы, электр-электротехника, чыл-казы, чылыг техни-ажыл-агыйы, архите-инновация мерге-специалистерни бел-

Ак-Довурак хо-профучилищези 5 ч-зунда Тывага даг-ка болбаазырадыр бүдү-кадрларны белеткэ-ажыл-агыйының техн-долузу-биле эде-Амгы үеде КХН «Те-болгаш КХН «Лунси-каш билдингир бүдү-кады ажилдажылга-чорудуп эгелей бер-

Кызылдың №10-щезиниң сургуулда-жылга талазы-биле-ни чедип ап турар.

Ай-Су Ай-кыс МАСПЕ тырттырган чуруу.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ АЙТЫШКЫНЫ

Тыва Республиканың Чазаның 2007 чылдың август 9-та
№253-р Айтышкынычче өскерилгелер кириеринин
дугайында

2010 чылдың октябрь 21 №256-р Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы-
нын 2009 чылдың апрель 22-де "Тыва Респуб-
ликаның Арга-арыг ажил-агыйының агент-
телинин чаартылгазының дугайында" №89
Чарлыгына дүүштүр:

1. Тыва Республиканың Чазаның 2007
чылдың август 9-та "Арга-арыг садыгла-
жышкыннарының дугайында медээни са-
лырының талазы-биле албан-еэузуңу сайты-
зын болгаш периодиктиг үнер парламента

черин тургузарының дугайында" №253-р ай-
тышкынычче дараазында өскерилгелерни
кириер:

2 пунктуда "Тыва Республиканың Арга-
арыг ажил-агыйының агенттели" деп
сөстөрни "Тыва Республиканың Арга-арыг
ажыл-агыйының талазы-биле күрүне
комитеди" деп сөстөргө солугу;

3 пунктуда "Тыва Республиканың Арга-
арыг ажил-агыйының агенттелининге" деп
сөстөрни "Тыва Республиканың Арга-арыг

ажыл-агыйының талазы-биле күрүне
комитединге" деп сөстөр-биле солугу;

4 пунктуда "Тыва Республиканың Арга-
арыг ажил-агыйының агенттели-биле" деп
сөстөрни "Тыва Республиканың Арга-арыг
ажыл-агыйының талазы-биле күрүне
комитеди-биле" деп сөстөр-биле солугу.

2. Бо айтышкыны "Тувинская правда"
болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның
Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

2010 чылда "Тыва Республиканың одалга-энергетика
комплекстин бүдүрүлгелеринин хөгжүлдээнин күрүне
деткимчези" республиканың тускай сорулгалыг
программазынга өскерилгелер кириеринин дугайында

2010 чылдың ноябрь 30 №526 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның доктаа-
ры болза:

Тыва Респубдиканың Чазаның 2009
ылдың декабрь 31-де №672 доктаалы-биле
адылаан 2010 чылда "Тыва Республиканың
далга-энергетика комплекстин бүдүрүлгелеринин
хөгжүлдээнин күрүне деткимчези"
еспубликаның тускай сорулгалыг програм-
мазынча (моон соонда — Программа дээр)
дараазында өскерилгелерни кириер:

1) Программаның паспордунда "Акша-
андырышкынының хемчээли болгаш үнде-
инери" турушта "82997" деп саннарны
8401,4" деп саннар-биле, "80029" деп сан-
нарны "95433,4" деп саннар-биле солугу;

2) Программаның 4 кезээн дараазында
илге-биле бижиер:
"4. саң-хөө, материалдыг болгаш күш-
ыл чарыгдалдарының үндээинери"
Программаның акшаландырышкыны-
нниити түнү 98401,4 муң рубльди тургузуп
ар, оон иштинде Тыва Республиканың рес-
блика бюджетинин күсели-биле — 95433,4
рубль, федералдыг бюджеттин 2968,0
рубль.

Программа хемчеглеринин акшалары-
н кол башкарыкчызы Тыва Республиканың
етпүр болгаш энергетика яамызы болур.

1. Электри хандырылгазының бүзүрел-
ин бедидери — 2614,0 муң рубль:

1.1. Этнокультура турисчи комплекстин
электри хандырылгазын организастаары -
8,0 муң рубль.

1.2. Республиканың кожууннарынга тран-
сформаторлар, озал-ондактыг курлавыры
дарынга болгаш чылдың-на эртер рес-
публиканың малчыннарының "Наадым"
йырлалының өглүг хоорайжыгажының
электри хандырылгазы - 1486,0 муң рубль.

2. Одалга-энергетика комплекстин бүдү-
рүлгелеринин күрүне деткимчези — 95787,4
рубль, оон иштинде Тыва Республиканың
спублика бюджетинин күсели-биле —
819,4 муң рубль, федералдыг бюджеттин
2968,0 муң рубль.

2.1. Тарифтерни күрүнениң таарыштырып
шкарары-биле холбашкан одалга-энер-
тика комплекстин бүдүрүлгелеринин ыш-
кындырган орулгаларының талазы-биле
гаралдарны төлээри — 74566,2 муң рубль.

"2010 чылда "Тыва Республиканың одалга-энергетика
комплекстин бүдүрүлгелеринин хөгжүлдээнин күрүне
деткимчези" тускай сорулгалыг программазынга
капсырылга

(муң рубль)

	Программа талазы-биле акша- ландырышкынының үндээини			Экономиктиг ужу- дузазы
	Түнү	Республика бюджеди	Федералдыг бюджет	
Программа талазы-биле шуп- зу	98401,4	95433,4	2968,0	
Электри хандырылгазының бү- зүрелдин бедидери, шуптузу	2614,0	2614,0		
оон иштинде:				
1.1. Этнокультуралуг турисчи	1128,0	1128,0		Электри ханды- рылгазын ханды- рары
комплекстин электри хандырылга- ын организастаары	1486,0	1486,0		Республиканың кожууннарынга электри хандырыл- газын экижидери
1.2. Трансформаторлар садып лары				
2. Одалга-энергетика комплекс- ин бүдүрүлгелеринин күрүне деткимчези, шуптузу	95787,4	92819,4	2968,0	

	Программа талазы-биле акшаландырышкынының үндээини			Экономиктиг ужур-дузазы
	Түнү	Республика бюджеди	Федералдыг бюджет	
2.1. Тарифтерни күрүнениң таа- рыштырып башкары-биле хол- башкан одалга-энергетика комп- лекстин бүдүрүлгелеринин ышкын- ган орулгаларының талазы-биле когаралдарны төлээри, шуптузу	74566,2	74,566,2		Өртөктөрни (та- рифтерни) күрү- нениң таарыш- тырып башкара- ры-биле холбаш- кан бүдүрүлгелер- ниң когарал- дарын эгидери, 2010-2011 чылдың күскү-кышкы үе- зинде чуртталга- хандырылга бүдү- рүлгелеринин ажи- лынга турушкун- нар болдурбазы
оон иштинде:				
"Чеди-Хөлчүлүг энерго" ААН	53943,2	53943,2		
"Ак-Довурактын ЧЭС" ААН	5279,5	5279,5		
"Ак-Довуракчылыг" КУБ	4466,3	4466,3		
"Улуг-Хемчылыг" КУБ	7428,5	7428,5		
"Чаа-Хөлчүлүг" КУБ	1380,7	1380,7		
"Тувгаз" ААН	2068,0	2068,0		
2.2. Күскү-кышкы үега белеткел болгаш оңза байдалдар чайладыры, шуптузу	17362,03	14394,03	2968,0	
оон иштинде:				
2.2.1. Одалга-энергетика комп- лекстин бүдүрүлгелеринин белет- кели	11208,72784	11208,72784		
Одалга-энергетика комплекзини- ниң болгаш чуртталга-коммунал ажыл-агый объектилеринге тургус- туна берип болур оңза байдалдарны чайладырынга автотранспорт садарынче	4240,01272,0	2968,0		
Озал-ондактын ниити курлавы- рын тургузары	1913,30216	1913,30216		
2.3. Одалга-энергетика комп- лекстин бүдүрүлгелеринин хөгжүл- дээинге хөрөңгилер, шуптузу	3859,170	3859,170		
оон иштинде:				
"Республиканың электри компа- ниязы" КУБ	1963,5	1963,5		
эргезин тургузуп турар доку- ментилер (подстанциялар болгаш электри четкилеринин чер аразын хемчээр херектер) болгаш респуб- ликаның электри хандырылгазының чамдык объектилеринге чер хуваал- дазының кызыгаарын тургузары- ның болгаш тодарадырының тала- зы-биле күүсеткен чер хандырылга- зының ажилдарын төлээри	1501,0	1501,0		Тыва Респуб- ликаның күрүне өн- чү-хөрөңгизинин даңзызында ту- рар энергетика объектилеринин эргезин тургузуп турар документи- леринин бүрүтке- лин доостурар Тыва Респуб- ликаның девискээ- ринге альтерна- тивтиг техноло- гиялар шиңгээ- дилгези
"Республиканың электри компа- ниязы" КУБ-туң устав капиталын кө- вүдедири	312,5	312,5		Оңза байдалдар тургустунарын эвээжидери Чылыг ханды- рылга шугумунун ажылын норма езугаар көргү- зүглөрдөн өскер- лирин эвээже- дири
Одалга-энергетика комплекстин объектилеринге озал-ондак кур- лавырын тургузары	150,0	150,0		Одалга черинин орулгалыг ажил- че шилчири
Пенополеуританныг камгалал кылырда херек дериг-херексел са- дары ("Кызылчылыг" КУБ)	1495,670	1495,670		
Улуг-Хем кожууннун Хайыракан суурнун одалга черин эде тудары- ның талазы-биле дөзевилел-смета- зын ажилдап кылыры	400,0	400,0		

Тыва Республиканың Чазаның Даргазының бирги оралакчызы Ш.ИРГИТ.

Тыва Республиканың Экономика яамызы болгаш оон
структуразының дугайында Дүрүмнү бадылаарының
дугайында

2011 чылдың январь 19 №5 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазаның Дарга-
зының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-
чагырга органнарының структуразының ду-
гайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230
Чарлыг эзугаар Тыва Республиканың Ча-
ктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Экономика яамы-
зы болгаш оон структуразының дугайында
бердинген Дүрүмнү бадылаар.

2. Тыва Республиканың Экономика яамы-
зы Тыва Республиканың Чазаның яамының
ажыл-чорудулгазының кызыгаарына хамаа-

рышкан нормативтиг эрге-хоойлу актыларының төлөвилелдерин оларны Тыва Республиканың Чазааның Даргазының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органның структуразының дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230 Чарлынга база Тыва Республиканың Экономика яамызының дугайында Дүрүмге дүүштүрери-биле кириер.

3. Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Экономика яамызының дугайында Дүрүмнү бадылаарының дугайында" 2007 чылдың май 11-де №535 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың чамдык доктаалдарынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2007 чылдың май 23-тен №624 доктаалы-биле бадылаттынган Тыва Республиканың чамдык доктаалдарынче кириинген өскерилгелеринин 3-кү пунктузунда ийги абзацты;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Экономика яамызының дугайында Дүрүмче болгаш оон структуразынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2007 чылдың июнь 19-та №672 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Экономика яамызының дугайында Дүрүмнү болгаш оон структуразын бадылаарының дугайында" 2007 чылдың май 11-де №535 доктаалынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2007 чылдың август 6-да №776 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың ажил-чорудулганың чамдык хевирлеринге лицензия болгаш күрүне

чурумунун талазы-биле албанының дугайында Дүрүмнү бадылаарының дугайында база Тыва Республиканың Чазааның чамдык доктаалдарынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2007 чылдың декабрь 17-де №1069 доктаалын 3-кү пунктузун;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Экономика яамызының дугайында Дүрүмче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2008 чылдың май 28-те доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Экономика яамызының дугайында Дүрүмче болгаш оон структуразынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2008 чылдың декабрь 1-ден №706 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Экономика яамызының структуразынча өскерилгелер кириеринин дугайында" 2009 чылдың декабрь 29-та №648 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Сайгарлыкчы чорукту сайырадырының талазы-биле агентилелин дугайында Дүрүмнү болгаш оон структуразын бадылаарының дугайында" 2010 чылдың апрель 21-де №151 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың май 11-де №535 доктаалынга өскерилгелер кириеринин дугайында" 2010 чылдың июль 14-те №301 доктаалын күш чок деп санаар.

4. Бердинген доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарга парлаар. **Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.**

Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызы болгаш оон структуразының дугайында Дүрүмнү бадылаарының дугайында

2011 чылдың январь 24 №15 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органның структуразының дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230 Чарлы езугаар Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызы болгаш оон структуразының дугайында бердинген Дүрүмнү бадылаар.

2. Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем яамызы доктааттынган чурум езугаар Тыва Республиканың Чазаанче яамының ажил-чорудулгазынга хамаарышкан нормативтиг эрге-хоойлу актыларының төлөвилелдерин Тыва Республиканың хоойлужулгазын Тыва Республиканың Чазааның Даргазының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органның структуразының дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230 Чарлынга дүүштүрери-биле кириер.

3. Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Өөредилге, эртем болгаш аныктар политиказының яамызының болгаш оон структуразының дугайында Дүрүмнү бадылаарының дугайында" 2007 чылдың май 14-де №593 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың май 15-те №604 доктаалынга өскерилгелер кириеринин дугайында

2011 чылдың январь 24 №16 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Тарифтер талазы-биле албанының дугайында Дүрүмнү болгаш оон структуразын бадылаарының дугайында" 2007 чылдың май 15-те №604 доктаалынга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) Дүрүмде:

2, 5.13, 5.23 пунктуларны күш чок деп санаар;

5.14 пунктуда:

Бирги абзацта "саналдар ажилдап кылыр" деп сөстөрни "нормативтиг эрге-хоойлу актыларының төлөвилелдерин ажилдап кылыр болгаш доктааттынган чурум езугаар Тыва Республиканың Чазааның хуралынче кириер" деп сөстөр-биле солуур;

5-ки иштиги пунктуда "аргалар" деп сөстү чогуур падеже "препараттар" деп сөс-биле солуур;

5.15 пунктунун 1-ги иштиги пунктузунда "хереглекчилерге, оон иштинде чонга тарифтерни" деп сөстөрни "чонга болгаш аңаа деңнеттинген хереглекчилер категорияларын" деп сөстөр-биле солуур;

5.21 пунктуда "чорудуп турар" деп сөстүн мурнунга "отчеттук чылдың дараазында чылдың апрель 1-ге чедир" деп сөстөрни немээр;

8 пунктуда "экономика сайыды" деп сөстөрни "Чазак" деп сөс-биле солуур;

9.2. пунктуну дараазында редакциялааны-биле арттырар:

"9.2. бодунун бүрүн эргелеринин кызыгаарынга ажилдап кылыр";

10 пунктуда үшкү абзацты күш чок деп санаар;

2) Тыва Республиканың Тарифтер талазы-биле албанының структуразын дараазында редакция-биле арттырар:

"Тыва Республиканың Тарифтер талазы-биле албанының структура

Удуртукчузу

Удуртукчунун оралакчызы

Амыдырал хандырылга ажил-агыйы, транспорт болгаш социал ачы-дуза адырынга тарифтер чурумчудар килдис (3 сан)
Килдис эргелекчизи - 1 сан
Кол специалист - 2 сан

Энергетикага тарифтер чурум болгаш хынаар килдис (3 сан)
Килдис эргелекчизи - 1 сан
Кол специалист - 2 сан

2. Бердинген доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарга парлаар. **Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.**

Тыва Республиканың Чазааның 2010 чылдың февраль №18 доктаалынга өскерилгелер кириеринин дугайында 2011 чылдың январь 24 №17 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органның структуразының дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-ден №230 Чарлы езугаар Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Культура болгаш туризм яамызының дугайында Дүрүмнү болгаш оон структуразын бадылаарының дугайында" 2010 чылдың февраль 4-тен №18 доктаалынча дараазында өскерилгелерни кириер.

1) доктаалда:

адында "болгаш туризм" деп сөстөрни ап каар;

кирилде кезээнде "Тыва Республиканың сайгарылга, туризм болгаш информастыг политика адырынга күрүне удуртулгазының чамдык айтырыгларының дугайында" 2009 чылдың ноябрь 18-тен №258" деп сөстөрни "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органның структуразының дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230" деп сөстөр-биле солуур;

1-ги пунктуда "болгаш туризм" деп сөстөрни ап каар;

2-ги пунктуну күш чок деп санаар;

2) Дүрүмде:

адында "болгаш туризм" деп сөстөрни ап каар;

1-ги пунктуда ", уран чүүл богаш туризм, культурлуг өнчү-хөреңги объектилеринин, архив ажилының камгалалы болгаш ажылгалы" деп сөстөрни "болгаш уран чүүл" деп сөстөр-биле солуур;

2-ги пунктуда "Тыва Республиканың Архив агентилели (моон ыңай - агентилел), Тыва Республиканың Культурлуг өнчү-хөреңги объектилерин (төөгү болгаш культура тураскалдарын) камгалаар талазы-биле албаны (моон ыңай - албан) болгаш" деп сөстөрни ап каар;

3-кү пунктуда "болгаш информация политиказы" деп сөстөрни "болгаш туризм" деп сөстөр-биле солуур, "болгаш туризм адырында Тыва Республиканың Сайгарлыкчы чорук болгаш туризм агентилелин" деп сөстөрни ап каар;

6-гы пунктуда бирги абзацта "болгаш туризм" деп сөстөрни ап каар;

6.5. пунктуда "болгаш туризм" деп сөстөрни ап каар;

6.8. пунктуда "болгаш туристичи" деп сөстөрни ап каар;

6.9. пунктуда ", уран чүүл болгаш туризмниң" деп сөстөрни "болгаш уран чүүлдүн" деп сөстөр-биле солуур;

6.10.1 пунктуда ", уран чүүл болгаш туризмниң" деп сөстөрни "болгаш уран чүүлдүн" деп сөстөр-биле солуур;

6.11 пунктуну дараазында редакциялааны-биле арттырар:

"6.11. күрүне хүлээлгелерин боттандыраар, ажил-чорудулганын доктааттынган адырынга күрүне ачы-дузанын чедиреринин талазы-биле административтиг регламентилерни ажилдап кылыр болгаш бадылаар болгаш оларның күүселдезин хынаар ажилды боттандыраар";

6.12 пунктуну дараазында редакциялааны-биле арттырар:

"6.12. хөй-ниити болгаш шажын организациялары-биле кады ажилдажылганы боттандыраар, республиканың чурттакчы чонунун ортузунга чогулчалыг мөзү-шынар принциптерин хевирлээр ажилга, төлөвилелдер болгаш программаларның боттандырыынга деткимче көргүзөр";

6.13 пунктуну дараазында редакциялааны-биле арттырар:

"6.13. улусчу чогаадылга ажилының, улусчу уран чүүл ус-тивыш ажилының (Россия

Федерациязының Чазааның бодазынже кирип турар улусчу ур-тивыш ажилының организаастаа аңгыда), чаңчылчаан культура боттурлуг хостуг үе чарыгдар ажалы ганы хөгжүлдезин болгаш де хандыраар";

6.14 пунктуну дараазында реда биле арттырар:

"6.14. бодунун харысалгазын гаарынга регионалдыг болгаш турал-культурлуг автономияларын зин боттандыраар, өөредилге националдыг дылдарны болгаш элуг угланышкынның өске-даа өөредирин деткиер";

6.17. пунктуда ", уран чүүл болниң" деп сөстөрни "болгаш уран деп сөстөр-биле солуур;

6.18 пунктуда "болгаш агентил албаннның ажил-чорудулгазының деп сөстөрни ап каар;

6.19 пунктуда "туризм" деп чүүл" деп сөс-биле солуур;

6.20 пунктуда "туризм" деп чүүл" деп сөс-биле солуур;

6.23 пунктуда "туризм" деп чүүл" деп сөс-биле солуур;

6.27 пунктуда ", уран чүүл агентилел болгаш албанга" деп "болгаш уран чүүл" деп сөстөр-биле солуур;

6.28. пунктуда ", уран чүүл туризмниң" деп сөстөрни "болгаш чүүлдүн" деп сөстөр-биле солуур;

6.33. пунктуда ", уран чүүл туризмниң" деп сөстөрни "болгаш дүн" деп сөстөр-биле солуур;

6.36 пунктуну дараазында лааны-биле арттырар:

"6.36. Тыва Республиканы культурлуг өнчүзүнүн онза үне ховар объектилер болгаш кадагалаар болгаш ажылгаар ад политиказын боттандыраар";

6.37 пунктуну күш чок деп санаар;

6.38 пунктуну дараазында лааны-биле арттырар:

"6.38. культура болгаш уран чүүл күрүне эрге-чагырганын органның, тус чер бот-баш ганнарының, бүдүрүлгелер болгаш ацияларның кады ажилдажылга: тынган чурум езугаар хандыраар де культура адырын ажылгаар жүдөр, ук адырда ачы-дуза чеди шынары, Тыва Республиканың чунуң культура байлакшылынга байдалдарны тургузар талаз тырыгларга хамаарыштыр ор методика дуза чедирилгезин бот

6.39 пунктуну күш чок деп санаар;

6.40 пунктуда:

"туризм" деп сөстү "культура уран чүүл" деп сөстөр-биле солуур;

"", чөпшээржилгени күүселерисчи ажил-чорудулганын кир санатор-курорт комплекзини ацияларын, транспорт болгаш ка организацияларын, эмнээшкин-болгаш өске-даа организациялар" деп сөстөрни ап каар;

6.42 пунктуда ", уран чүүл болниң" деп сөстөрни "болгаш уран деп сөстөр-биле солуур;

6.49 пунктуда "агентилел бил деп сөстөрни "чагырганының ад албан черлеринин" деп сөстөр-биле солуур;

11.6 пунктуда "агентилел бил деп сөстөрни "чагырганының ад албан черлеринин" деп сөстөр-биле солуур;

11.7 пунктуда "агентилел бил деп сөстөрни "чагырганының ад албан черлеринин" деп сөстөр-биле солуур;

Субсидияның хемчээлин бюджет смета-
зынга үндөсилэн саң-хөө хандырылгасынын
болгаш күрүнениң автономнуг албан чериниң
күрүнө даалгасын кууседириниң саң-хөө хан-
дырылгасынын хемчээлдериниң аразында

ылгалы кылдыр тодараттынар.

7. - Тыва Республиканың Чазааның "Автономнуг албан черинге даалганы хевирлээринин негелделери болгаш чуруму, даалганы күүседиринин саң-хөө хандырылганын чуруму болгаш даалганы күүседиринге субсидия төлээринин чурумунун дугайында дүрүмнү бадылаарының дугайында" 2008 чылдың октябрь 14-тен №592 доктаалын;

- Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының болгаш күрүнениң албан черлеринин күрүнө даалганын хевирлээри база ону күүседиринин саң-хөө хандырылганын дугайында" 2009 чылдың июнь 24-те №298 доктаалын;

- Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Чазааның 2008 чылдың ок-

тябрь 14-тен №592 доктаалынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2010 чылдың июнь 10-да №243 доктаалын күш чок деп санаар.

8. Бердинген пунктуда күш кирери өске хуусаалар доктааттырган байдалдардан аңгыда, бердинген доктаал 2011 чылдың январь 1-ден эгелеп күш кирер.

Бо доктаалдың 2-5 пункттары оон парлааттыг хунунден эгелеп күш кирер.

9. Доктаалдың күүселдезин хынаар хүлээлгени Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бирги оралакчызы С.И.Тенге дагзыр.

10. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш.КАРА-ООЛ.

Тыва Республиканың регион азы муниципалитеттер аразының уjur-дузалыг ниити ажыглалдың автомобиль оруктарының дугайында

2011 чылдың январь 24 №35 Кызыл хоорай

"Россия Федерациясында автомобиль оруктарының дугайында база орук ажыл-чорудулганын дугайында, Россия Федерациясының чамдык хоойлужулуга актыларынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2007 чылдың ноябрь 8-те №257-ФЗ Федералдык хоойлунун 5, 8 чүүлдери, Россия Федерациясының Транспорт яамызының "Автомобиль оруктарына идентификация дугаарларын тыпсырының дүрүмнүн бадылаарының дугайында" 2007 чылдың февраль 7-де №16 дужаалы, Тыва Республиканың "Тыва Республикада автомобиль оруктарының дугайында болгаш орук ажыл-чорудулганын дугайында" 2008 чылдың ноябрь 28-те №966 УХ-2 Хоойлузу езугаар Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Ниити ажыглалдың автомобиль оруктарын Тыва Республиканың регион азы муниципалитеттер аразының уjur-уткалыг ниити ажыглалдың автомобиль оруктарына хамаарыштырының бердинген критерийлерин бадылаар.

2. Тыва Республиканың регион азы муниципалитеттер аразының уjur-уткалыг ниити ажыглалдың автомобиль оруктарының бердинген даңзызынга идентификация дугаарларын тыпсыр болгаш бадылаар.

3. Тыва Республиканың Чер болгаш өңчү-хөреңги хамаарылгаларының яамызы Тыва Республиканың Күрүнө өңчү-хөреңгизинин даңзызынга чогуур өскерилгелерни кириер.

Тыва Республиканың Аныяктар болгаш спорт яамызының дугайында Дүрүмнү болгаш оон структуразын бадылаарының дугайында

2011 чылдың январь 24 №38 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының структурасын дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230 Чарлыы езугаар Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Аныяктар болгаш спорт яамызының дугайында бердинген Дүрүмнү болгаш оон структурасын бадылаар.

2. Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт агентилелин дугайында Дүрүмнү болгаш оон структурасын бадылаарының дугайында" 2007 чылдың май 17-де №620 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт агентилелин дугайында Дүрүмнү өскерилгелер кириеринин дугайында" 2008 чылдың июнь 16-да №374 доктаалын;

Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт агентилелин дугайында Дүрүмнү болгаш оон структурасын бадылаарының дугайында" 2007 чылдың май 17-де №620 доктаалынга өскерилгелер кириеринин дугайында" 2009

чылдың июль 8-те №334 доктаалын күш чок деп санаар.

3. Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Чазааның чамдык доктаалдарынче өскерилгелер кириеринин дугайында" 2007 чылдың май 23-те №624 доктаалын 2-ги пунктузунун он ийги абзазында "Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Күш-культура болгаш спорт агентилелин дугайында Дүрүмнү болгаш оон структурасын бадылаарының дугайында" 2007 чылдың май 17-де №620" деп сөстөрнү ал каар.

4. Тыва Республиканың Аныяктар болгаш спорт яамызы Тыва Республиканың хоойлужулуганын бердинген доктаал-биле дүүштүрер сорулга-биле яамының ажил-чорудулганын кызыгаарыга хамаарышкан нормативтиг эрге-хоойлу актыларының төлевилелдерин Тыва Республиканың Чазаанче кириер.

5. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бирги оралакчызы Ш.ИРГИТ.

Тыва Республиканың Чазааның 2007 чылдың сентябрь 13-те № 882 доктаалынга өскерилгелер кириеринин дугайында

2011 чылдың январь 24 №36 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның Даргазының "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының структурасын дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230 Чарлыы езугаар Тыва Республиканың Чаза-

аның доктаадыры болза:

1. Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республиканың Тудуг, амыдырал хандырылга болгаш коммуналдыг ажил-агый яамызының дугайында Дүрүмнү болгаш оон струк-

туразын бадылаарының дугайында" 2007 чылдың сентябрь 13-те №882 доктаалынче дараазында өскерилгелерни кириер:

1) доктаалда: адында "а, амыдырал хандырылга болгаш" деп сөстөрнү "болгаш модернизастаашкын" деп сөстөргө солуур;

Кириилде кезээнде "Тыва Республиканың Амыдырал хандырылга болгаш коммуналдыг ажил-агый агентилелин айтырылганын хамаарыштыр Тыва Республиканың Чазааның Даргазының чамдык Чарлыктарына өскерилгелер болгаш немелделер кириеринин дугайында" 2007 чылдың август 8-те №133" деп сөстөрнү "Тыва Республиканың күүсекчи эрге-чагырга органнарының структурасын дугайында" 2010 чылдың декабрь 7-де №230" деп сөстөргө солуур;

1 пунктуда "а, амыдырал хандырылга" деп сөстөрнү "болгаш таашкын" деп сөстөргө солуур;

2) Дүрүмде: адында "а, амыдырал хандырылга" деп сөстөрнү "болгаш таашкын" деп сөстөргө солуур;

1 пунктуда "а, амыдырал хандырылга" деп сөстөрнү "болгаш таашкын" деп сөстөргө солуур;

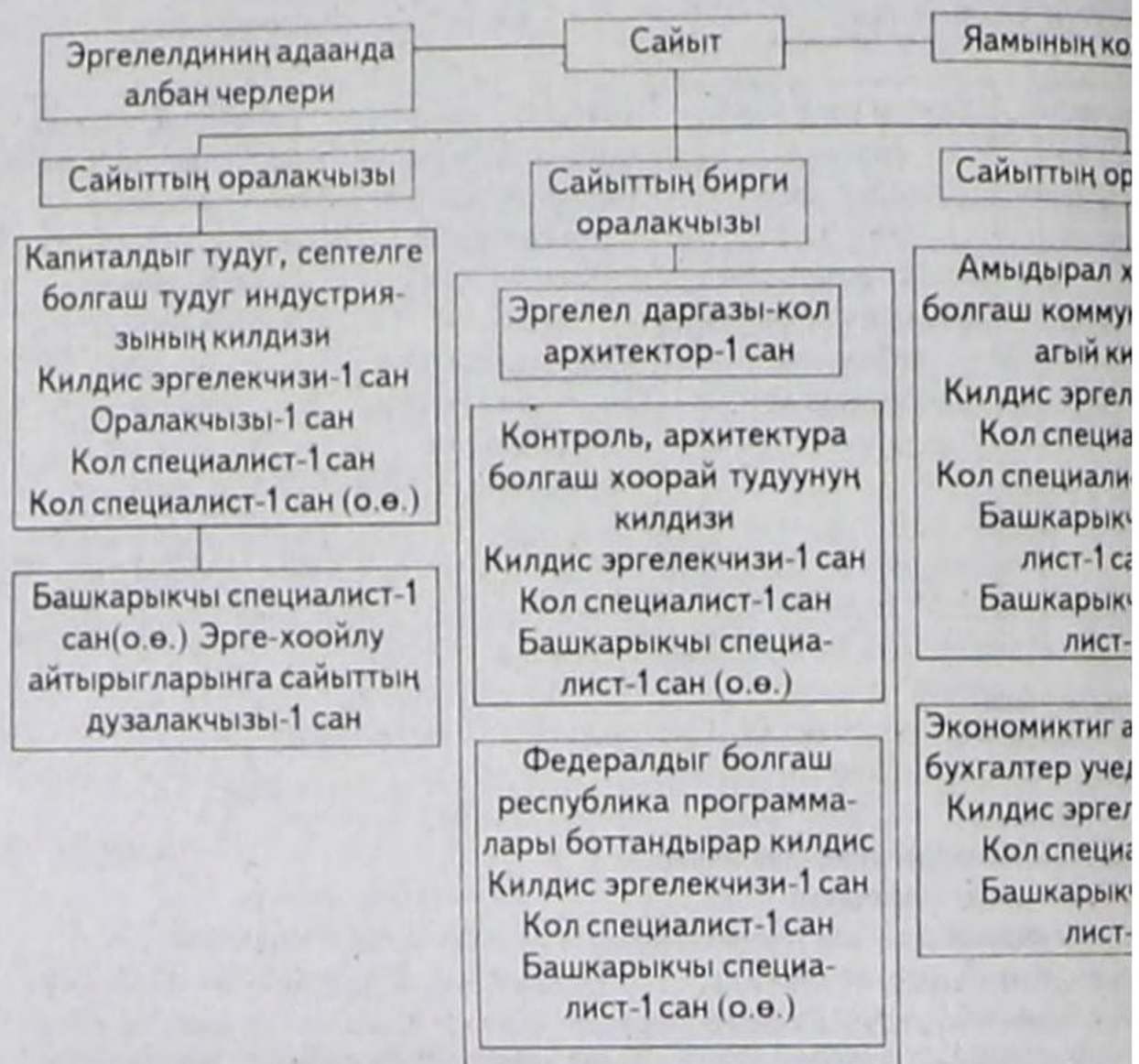
5.25, 5.59 пункттарына санаар;

7-ги пункту дараазында арттырар:

"7. Эргелел биле килдис структурлуг салбырлары болу

3) структуразын дараазын биле арттырар:

"Тыва Республиканың Тудуг, амыдырал хандырылга болгаш коммуналдыг ажил-агый яамызының структурасы

Шупту 25 сан, оон иштинде: 18 — күрүнө болгаш "Шын" солуннарда парлаар; 7 — оон-даа өскелер".

2. Бо доктаалды "Тувинская правда"

2010 чылдың март 9-та Тыва Республиканың Чазааның доктаалынга өскерилгелер кириеринин дугайында

2011 чылдың март 31 №224 Кызыл хоорай

Тыва Республиканың Чазааның доктаадыры болза:

2010 чылдың март 9-та Тыва Республиканың Чазааның "Тыва Республикага амыдыралга эргежок херек болгаш эң чугула эм-таң аймааның мөөңнөп болгаш үүрмөктөп садар өртектеринге эң үстүкү немелделер дугайында" №56 доктаалынга дараазында өскерилгелерни кириер:

1) адында "херекселдер" деп сөстү "эм-таң" деп сөс-биле солуур;

2) эге кезээн дараазында эдилге-биле бижиер:

"2010 чылдың апрель 12-те "Эм-таң аймаан сайгарарының дугайында" №61-ФЗ Федералдык хоойлуга, 2009 чылдың август 8-те Россия Федерациясының Чазааның "Амыдыралга эргежок херек болгаш эң чугула эм-таң аймааның даңзызында кирген эм-таң аймааның өртектерин күрүнөдөн башкаарын сайзыраңгайжыдарының дугайында" №654 доктаалынга, 2010 чылдың октябрь 29-та Россия Федерациясының Чазааның "Амыдыралга эргежок херек болгаш эң чугула эм-таң аймааның даңзызында кирген эм-таң аймааның өртектерин күрүнөдөн башкаарының дугайында" №865

доктаалынга дүүштүр, амыдырал херек болгаш эң чугула эм-таң өртектеринин барымдаа чокчоннун социал камгалалын эргежок херек болгаш эң аймааның даңзызында кайра аймааның өртектерин күрүнөдөн сорулга-биле Тыва Республиканың доктаадыры болза:"

3) 1 пунктуда чогуу "херекселдер" деп сөстү "эм-таң" деп сөс-биле солуур;

4) 2 пунктуда "херекселдер" деп сөс-биле солуур;

5) 3 пунктуда "херекселдер" деп сөс-биле солуур;

6) капсырылгада:

адында болгаш утка падеже "херекселдер" деп сөс-биле солуур;

падеже "эм-таң" деп сөс-биле солуур;

тайылбырның 2 пунктунда лордту" деп сөстү ал каарт;

2. Бо доктаалды "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. КАРА-ООЛ.

Хереглекчилерин эргелеринин болгаш кижинин чаагай чоруунун камгалалынга хайгаарал талазы-биле федералдыг албанның Тыва Республикада эргелелин тодараттырмаан кижилерин эрге-ажыктарына дүүштүр акционерлиг "Росбанк" коммерция банкызындан кириген негелдезинин чамдызын Кызылдың хоорай суду 2011 чылдың январь 18-те хандырган.

Акционерлиг "Росбанк" коммерция банкызы акционерлиг нитилелдин тодараттырмаан кижилерин херегел чээлизинин негел-

делеринге чээли агар санын чангыс удааның телевидин, чорудуп турары дээш ай сайын ап турарын хоойлуга дүүштүр.

Судтуң шиитпири күштү соонда он хонук дургузунда кынныг кезээн "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарда парлаар.

лиг "Росбанк" коммерция банкызы акционерлиг нитилелге хүлээдир.

Негелдениң өске кезе

Апрель 12 – Космонавтика хүнү

Юрий ГАГАРИН:

«Чоруптаалыңар!»

* Оон бээр 50 чыл эрткен

1961 чылдың апрель 12-де кижини төрөлгөтөннүн төгүзүнүн бир арынын ажиткан улуг болуушкун болган. Черниң орбитазының чаны-биле «Восток» космос корабль-эдеринчизинге кижини делегейде бир дугаар уждуп үндүргөн. Чер планетазының бир дугаар уждукчу-космонавтызы ССРЭ-ниң хамаатызы, коммунист Юрий Алексеевич Гагарин болган.

Ол улуг болуушкун 1941-1945-жылдарда Ада-чуртун Улуг дайында фашисттер Германияны советтериниң тилээниниң соонда 16 чыл турган. Барынын чүктүн спелестери ССРЭ-ге дайын мурну-деннелинге чедир катап хөгжүмгө 20 чыл херек деп санап турган. Ынчалза-даа совет чонун ажил-агыны катап тургузуп эвес, а космосту шигээдип алыны талазы-биле бирги черчурп турган. Американың Катжан Штаттары гитлержи Германияны эртеденнеринин байлак кулгазын бодунуң албанынга аллап турбузе, космосче үнгөн үнелериниң чүгүле ийи дугаарына келген.

Совет күрүне баштай тургуспегелзэн үелеринден тура, чургурунда эвес, а херек кырына турнады боттандырар сорулунуң бирээзи кылдыр өөрө-

дилге болгаш эртемниң хөгжүл-дизин иди үндүргөн турган. Чурт бистиң улуг чаңгыс чер-чуртууус Константин Эдуардович Циолковскийниң эртем ажилдарына даяныр аргалыг болган. Оон өөредий С.П.Королев, М.В.Келдышев, В.П.Глушко, Н.А.Пилюгин, В.П.Бармин, М.С.Рязанский, В.И.Кузнецов, А.М.Леока, В.П.Мишинниң болгаш чүс-чүс инженер болгаш конструктор, техник болгаш ажилчыларның күш-ажылдарында сайзыраан. Космосче чүткүлдүн төгүлүг төлөвилелинге бүгү чурт ажилдап турган — хоорайларда болгаш суурларда эртем албан черлеринге, завод, фабрикаларның станоктарына, школарга болгаш эртем лабораторияларына ажил чоруп турган. Совет Эвилели угаан-медерел мөөрейинге тиилеп үнгөн.

Совет Эвилели бодунуң Төрзөн

чурту дээш патриоттук базымны кылырынга белен миллион оолдар, уругларны кижизиткен болгаш космосче бир дугаар үнү шыдаан. Ындыг байдалга Юрий Гагарин база кижизиттинген. Ол совет үеде төрүттүнер аас-кежиктиг болган. Ону ортумак школа, эге мергежил училищези, ажилчын аныктарның школазы, техникум, аэроклуб болгаш шериг-авиация училищези манап турган. 23 харлыг тургаш, ол делегейде тергин хыдыкчы МиГ-тиң дайынчы уждукчузу, а 27 харлыгында Чер планетазының бир дугаар космонавтызы апарган.

Юрий Гагаринниң салым-чолу — ССРЭ-ге кижиниң салым-чаянын боттандырыныга кайы хире таарымчалыг байдалдар тургустунуп турганының көскү үлегерчижээ. «Чүгүлүг болур дизе, уждуушкунче чүткүл турар ужурулуг» — деп, бир дугаар космонавт чугаалаар турган. Совет кижилерниң бедик чүткүлү болгаш социализмни чедип алырынга оларның деткимчези космос дугайында күзөлдү боттандырыныга дуза болган.

РФКП бистиң-биле кады коммунистер, уждукчу-космонавтар Г.С. Титов болгаш В.И. Севастьянов оларның ажилдап турганын

чоргаарланыр. Кажан оларның чүректери соп турда, олар бүзүрелди болгаш чоргаары-биле бистиң одуруууска чордулар. Ам 4 кыйгы дургузунда РФ-тиң Федерация чөвүлелиниң РФКП фракциясында херээжен космонавт С.Е. Савицкая ажилдап турар. Россияның компартиязы космосту шигээткеннерниң идепкейлиг киржилгези-биле чуртун өөредилге болгаш эртемни камгалаарынга быжыг турушту ээлеп турар. Космос станциязы «Мир» болгаш хей катап ажылгаар космос корабли «Буранны» камгалаарына, чуртун камгалалын, экономиканы, эртем адырларының сайзыралын деткиринге бүгү-ле аргавысты ажылдап, туржуп турар бис.

РФКП Россияның төлөптүг келир үези дээш демиселди уламчылап турар. Бис космостун баштайгы шинчээчилери, шигээдикчилери болур улуг аас-кежик онаашкан кижилерниң ат-сураан ыдыкшыдып чорааны Төрзөн чуртувустун катап хөгжүүрү дээш ажилды чорудуп турар бис.

Николай БЕЛКОВ,
РФКП-ниң Тывада республика салбырының бирги секретары.

Башкының сүмези

УРУГЛАРНЫҢ
ЧУГАА
САЙЗЫРАЛЫ

Чаш уруг төрүттүнүп келирге, ада-инениң өөрүшкүзү кызыгаар чок болур. Ол чаш төлдүн бирги сөзүн дыңнааш, баштайгы базымын, хүн бүрү өзүп, доругуп олу-рарын көргөш, ада-не чаптап, мага ханмас. Айлар, чылдар билдирпейн эртип, уругну школаже үдеп, өөредир үези келир.

Уругнуң эки өөренири, өөредип турар билиглерни эки шигээдип алырының бир онзагай аргазы шын чугаалап билиринден кончуг хамааржыр. Өскээр чугаалаарга, назы-харының аайы-биле уругнуң чугаазы чидиг, дорт, тода, чараш, шынар талазы-биле бедик, утказы ханы, чугаалап билири школаже кирериниң мурнунда долзуу-биле тургустунган турар ужурулуг. Ынчангаш 6-7 хар четкен уруг шупту үннерни шын адап билир болгаш өскелерден ылгап, дыңнап билир байдалы сайзыраан болуру чугула. А кандыг-бир үнү адап турда, шын эвес дыңналы бээриниң чылдагааннары аңгы-аңгы. Тода эвес адалга аастың тургузуунда төрүмелинден четпестер болгаш кижиниң чугаазында бичин чажындан тура, эттинмейн артып калган чаңылдардан тытып келир.

Оларны органиктиг база органиктиг эвес четпестер деп ийи бөлүккө чарып турар. Аастың тургузуунда органиктиг четпестерге дылдың чолдак, бичин азы эмин эрттир узун, кылын болуру хамааржыр. Чолдак дыл ш, ж, р дзэн чергелиг үннерни шын адап шыдавас. Чолдак дылдарга деңээр-ге, узун дыл база үн адалгазынга бодунуу-биле шаптыктыг, ол аас иштинге сыңышпас чыгыы болгаш с, з, ц деп сыгыт үннерни шын, тода адаарына шаптыктаар. Оон түңнелинде чолдак дылдың шын эвес шимчээшкениннен «айыг» (арыг), «эий» (эжи); а улуг, узун дылдан «шарыг» (сарыг), «эжир» (эзир) дзэн хевирлиг сестер тытып келир. Төрүмелинден четпес чүүлдерге аастың эмчигир болгаш чирик байдалы, диштиң шын эвес тургузуу база хамааржыр. Төрүмелинден четпестерниң эмин эрттир халалыг таварылгаларында эмчилер-биле сүмележири чугула. Төрүмелинден четпестери (органиктиг эвес) чок-даа болза, чугаазы дөмей-ле билдинмес, үннер, слогтар ийикпе, азы сөстөрни тода эвес адаар кижилер база хей. Ол колдуунда бичининден эгелээш шын эвес: үннерни шын дыңнап билбес, чассыг, хааш, келдир адалгага чаңчыгып калган боор.

Чугаазында төрүмелинден органиктиг четпестерлиг ийикпе, азы бичининден тура шын эвес адап чаңчыккан уругларны эдип алыры-биле чүгүле туруштуг, үезинде тускай мергежилгелерни ажылдап тургаш, ажилдаар болза, ынчан ол түңнелдиг бооп, чугаазы экижи, четпестери харын-даа долзуу-биле эттинип, чиде берип болур.

Шын, тода чугаалап билирин чедип алырда ада-инениң талазындан уруу-биле үргүлчү чугаалажып, сөстөрни шупту үннер тода дыңналып турар кылдыр ажылаары күзөңгил. Логопед башкылардан арга-сүмелерни алыры эрежок чугула.

Чыргалмаа МОНГУШ,
Кызыл-Мажалыктың №2 ортумак школазының логопед башкысы.

«МЕРГЕЖИЛДЕР ЧЕЛЭЭЖИ»

(Мергежил шилип алырынга дуза)

Тыва Республиканың Өөредилге болгаш эртем амызының «Республиканың күш-ажыл рыногунун тергелелин болгаш профессионал өөредилге черлериниң доозукчуларын ажилга тургузарын шинчилээр төвү» немелде өөредилгениң күрүне албан чери өөреникчилер ортузунга келир үеде мергежилдин шын шилип алырынга угланышкынны бээр-биле бо өөредилге чылындан эгелеп аңгы-аңгы темаларлыг чогаадыкчы төлөвилелдерни боттандырып эгелзэн.

Эге класстың өөреникчилер-ден эгелээш, профессионал ишселерниң сургуулдарын хаа-уулан төлөвилелдерниң негел-рин езуугаар аңгы-аңгы хевир-ажылдарын эге чадазында таларга, оон кожуунга, төңчү-ле шыңгыы жюрииниң шилил-биле эртип турар.

«Мергежилдер челээжи» деп чогаадылга ажилдарының республиканың кожууннарында 65 кирген. Мөөрейниң негел-биле уругларны ийи аңгы бөлөк чарбышаан, ийи аңгы номияга чогаадыкчы ажилдары ол алдынган. Бичин класстың өөреникчилери болгаш элээдилер арының ада-өгбелериниң иди чоруур мергежилдерин өлгөргө сонуургадып азы бир агай мергежил дугайында ажилдарының дузазы-биле көргү-сорулгага салдынган турган. Ол ышкыш келир үеде мерге-жилдин дугайында чүнү бодап, кижини күш-ажыл каастаар чүүлду маңаа илередири база чүүл турган.

мастер, карандаш болгаш чуруур өске-даа чүүлдерни ажылдап, альбом саазыны хире болгаш оон улуг хемчээлдиг ватман саазына чураан чуруктарның болгаш кыла-гар болгаш кылагар эвес саазына үндүргөн, тырттырган чуруктарның кол темазы — ажил-ишчи кижини, оон мергежилди. Уран чогаадылга мөөрейи болгаш уруглар боттарының көрүжүн илереткен ажилдар хей болган. Оон бир кезээ — авазының, ачазының, чоок кижилериниң мергежилди болгаш келир үеде оон кым болуксап турар күзели-биле дорт холбаалыг болганын айтып болур. Бо удаада Кызыл хоорайның 5 дугаар школа-гимназиязының чурук башкызы Надежда Монгуштуң өөреникчилери эң-не хей киришкени — башкының чогаадыкчы ажилының база бир херечизи. Чижээлээрге, бешки классчылар Чимит Калдар-оолдун «Пекарь», Хүлер Енданның «Слесарь» дзэн ышкыш ажилдары ук мөөрейниң утказын дорт дамчыдып турар деп, бодум хуумда, демдеглексэн ийик мен. Оон аңгыда Улуг-Хем кожуунуң Шагаан-Арыг

өөреникчизи Аялга Чалзыптын «Келир үеде мергежил — дизайн» деп ажилдарын онзалап болур.

База бир солун, хей күжениш-кин херек шинчилелдиг ажилдың мөөрейи — «Өг-бүлениң профессионал дөзү». Бо мөөрейниң кол сорулгазы — өг-бүлезинде салгал дамчаан мергежилдин өзүмүн илередип, келир үеде мергежил талазы-биле шын шилилгени кылырынга өөреникчи кижиниң сонуургалын улам оттурары. Ынчангаш мөөрейге кирир чогаадыкчы шинчилел ажилдарына ада-өгбелериниң амгы болгаш эрткен үезинге даянып, профессионал чедишкенин, көрүжүн, кандыг чүүлдерге даянып, мергежилди шилип ап турарын тодаргайы-биле айтырын сүмелзэн.

Бо мөөрейге Кызылдың авторук техникумунун сургуулу Эртине Эресович Куулар эң-не делгеренгей шинчилел ажилын кылганын демдегеп болур. Ол тос ада-өгбө чедир өгбелериниң төгүзүн чыып, олар ол үеден бээр эрге-хоойлу-дүрүм талазы-биле ажилдап чораанын илередип, ол эгелээшкени амгы салгалдар ам-даа уламчылап чоруурун чүгүле бижи, таблицкага көргүзүп эвес, а фото-чуруктар-биле база бадыйткааны онзагай.

Таймира Тулуштуң ук-төгүзүндө улусчу эмнээшкенин биле чонга ачы-дуза чедирип чораан улустары дыка хей бооп турар. Ынчангаш Таймира келир чонга ачы-дуза чедирип шилип ап, чонга ачы-дуза чедирип шилип ап, чонга ачы-дуза чедирип шилип ап,

бодунуң шинчилелинде кириген.

Бо удаада төптүн чогаадып киригени бир солун төлөвилели уруглар ортузунга «Мээн профессионал өзүлдем» деп чогаадылгач мөөрейи деп бодаар мен. Шынал-ла, уругнуң мергежилдинге ынаан чүглендирип, ону оон-даа хандыр шигээдип, харын-даа бедиктеринге четкен турарын школадан эгелеп хевирлээр кол сорулга болур ужурулуг. Ынчангаш салдынган сорулганы чедип алыры-биле дараазында даалгаларны төп бодунуң мурнунга салган турган. Ол дээрге өөреникчи кижиниң бодунуң психологтук онзагай талалары тодаргайына дузалажып, келир үениң «баштын» кижизин илередип, мергежилди шилип алырынга сонуургалын улам бедидип, доозукчу кижиге профессионалдыг ажил-ижин планнап өөрениринге чаңчыктылары турган. Бо бүгүнү чедип алырда уругларның ортузунга уран чогаадылга мөөрейин үш аңгы чадага эрттирери планнаттынган. Оон эге чадалары класстарга, школарга, кожууннарга эрткилзэн болза, ам төңчү кеззэнге шылгараңгайларның шылгараңгайлары кээп кир-жир.

Чогаадыкчы төлөвилелдерниң сөөлгү чадаларына киришкен уругларның ажилдарын массалыг информация чепсектеринге парладып, хейге, чонга таныштырыныга чедир хей эвес хуусаа арткан. Солун арынга ужурашкыже, уруглар.

Айлаң МОНГУШ.

Студентилерниң Сибирь чемпионаты

ТЫВАДАН ООЛДАР ТЕРГИИДЭЭН

Эрткен дыштаныр хүннерде Кызыл хоорайда «Сүбедей» спорткомплекске солун маргылдаа болуп эрткен. Ол дээрже хостуг хүрешке Сибирь федералдыг округтуң студентилериниң аразында чемпионаты болуп.

Бо маргылдааның бир онзагай талазы — ооң Сибирь регионунуң студентилериниң аразында бир дугаар эртип турары. Эң баштайгы студентчи маргылдааны бир дугаарында Тываның күрүне университетиниң баазында, ооң ректорунуң шаңналы дээш эрттирип турары база онзагай. Ийе харын, бо чемпионатты бодунуң «ханаларына» эрттирерин күзеп турган дээди өөредилге черлери Сибирьде бар

Бүзүрелдиг тиилелге соонда.

Ам канчаар-ла болду...

турган болбайн канчаар, ынчалза-даа баштайгы шилилге Тываның күрүне университетинге онаашкан. Ооң кадында бистиң бо дээди өөредилге чериниң хостуг хүрешке шыырак студентилериниң өске улуг маргылдааларга чедишикиннери база салдарлыг болганы чугаажок.

Маргылдаа апрель 9-та эгелээн. Ынчалза-даа ооң байырлыг ажыдышыны ол хүн кежээкиниң 5 шакта эрткен. Кож-хелбээ регионнар — Красноярск, Бурят болгаш Хакас республикалардан

келген спортчу делегацияларга Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) Даргазы К.Т.Даваа, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының бирги оралакчызы А.П.Дамба-Хуурак болгаш ТывКУ-нуң ректору С.О.Ондар дээш, өскелер-даа байыр чедирген.

Ийи хүн иштинде үргүлчүлээн маргылдааның түннелинде Хүреш-оол Дондук-оол (50 кг), Шолбанчы Күжүгет (55 кг), Чингис Сарыглар (60 кг), Роланд Ондар (66 кг), Херел Дондувай (74 кг), Ай-оол Монгуш

(84 кг), Начын Монгуш (96 кг) болгаш Эрес Кара-Сал (120 кг) олар боттарының килдеринге бирги черлерни алгаш, хостуг хүрешке Россияның студентилер аразында маргылдаага Сибирь федералдыг округтуң мурнундан хүрежир эргени чаалап алганнар.

Маргылдаа үезинде Кызылдың студентилери, а оларның аразында ортумак тускай өөредилге черлериниң — көдээ ажыл-агый техникумунуң болгаш олимпийжи кулалавырлар школазының студентилери база боттарының бар тергилдин көргүскен.

Тиилекчилерге болгаш шаңналдыг черлерни алган спортчуларга ТывКУ-нуң ректорунуң шаңналдарын: кубоктарны, медальдарны, дипломнарны тывыскан.

Хостуг хүрешке студентилер аразында бо маргылдааны Тываның күрүне университети бидик деңгелге эрттиргенин демдеглээри чугула. Чүге дизе, амгы үеде ында хостуг хүреш талазы-биле эң шыырак башкылар ажылдап турар. Оларның бирээзинге эртемден башкы Өргелээр Ондарның адын адаарга-ла, четчир.

Спорт килдизи.

Ай-кыс МАСПЫК-ООЛДУҢ тырттырган чуруктары.

ДЫҢНАДЫГ

Тыва Республиканың муниципалдыг району Сүт-Хөл кожуунуң чагыргазының тудуг болгаш өнчү башкаар килдизинче Россия Федерациязының хамаатызы Долаан Дөрген-оолович Ондардан Сүт-Хөл кожуунуң Ак-Даш сумузунуң Дажы-Серен кудумчузу, бажың №3а деп адреске көдээниң чурттакчылыг черлеринден ниити шөлү 1500 дөрбелчин метр чер участогун хууда чуртталга бажынын тудуп алыры-биле 11 (он бир) ай дургузунда арендага бээрин дилээн билдиришкин киргенин сонугаргалдыг хамаатыларга дыңнадып тур.

Күштүг болуп турар хоойлужулуга езугаар бо медээни парлаанындан бээр 30 хонук дургузунда аңаа удурланган билдиришкинни дараазында адреске хүлээп ал турар: 668150, Тыва Республика, Сүт-Хөл кожуун, Суг-Аксы сумузу, Бүрбү кудумчузу, бажың 16, Сүт-Хөл кожуун чагыргазының тудуг болгаш өнчү башкаар килдизи.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа. Кол редактор С.С.МОНГУШ

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор—2-01-35, редакторунуң оралакчызы — 2-19-87, тел: факс (394-22) 2-17-94, бухгалтерия — 2-17-91. e-mail: shyntuva@mail.ru; shyntuva@yandex.ru
КИЛДИСТЕР: нитилел-политиктиг килдиз—2-18-10, культура, өөредилге — 2-03-88, чагаа — 2-17-09, көдээ ажыл-агый — 2-17-09, очулга — 2-03-87, үлетпүр — 2-40-77.
Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар. Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 2 ама.
Тираж 8530. Чагыр 41. Номериң парлаалгаже дужаганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 20.00.

Төрүттүнген хүндүр-биле!

Бистиң эң-не эргим кижилеривис — ачавыс, аваа уйнуктарының энерелдиг кырган-ачазы, кырган-авазы угбавыс Олекса Чамбалович биле Мария Каваевна апрель 12-де мугур 50 харлап турарлар. Олар — ыраак Тайга кожуунуң Мугур-Аксы сумузунда ажылдап-чур үлегерлиг өг-бүлө. 34 чыл дургузунда кады чурттааш, төлдү бодараткан, ам 9 уйнуктарын карактажып, дунмаларына өмөк-дөмөк болуп дузазын кадып, ча берип чоруурунга мөгөөр бис.

Юбилейи-биле төрөөннеривиске быжыг кадыкш кежикти, узун назынны, бүгү-ле эки күзээшкinnerни ханызындан йөрээп, куспак долу чечектерни кур мөгөйбишаан сөнөп тур бис.

Уйнуктары, уруглары, күдээлери кенээттери, дунмаларындан.

Бистиң хүндүлүг угбавыс, дунмавыс Достаевна ОЮННУҢ апрель 12-де төрүттүнген хүнү. Ол Кызыл хоора гимназиясында эге класстар башкызы б чаштарга өөредилгениң эге оруун ажы бижикке өөредип чоруур. Ынчангаш хүндүлүг дунмавыска юбилейи таварыштыр дараазында о сеткиливис ханызындан бараалгаттывыс:

Алдан бир чыл, Инек чылдың,	Чурттап эрткен д
Апрель ай чаазында	Чүстүң чартыын,
Ада-чуртка, өртемчейге	бежен артты
Алдар-аттыг чар-даа үнген.	Угба-дунма, даа
Сылдыстарның делгеминче	А
Совет кижии ужуп үнген.	Улуг-бичии төрөл
Ооң-биле чергелештир	М
Ие-черге	Аас-кежик, кады
Оран-чурттуң ыдык чери	Алган-йөрээп күз
Танды сынның эдээн каастаан	Ам-даа бисти чүг
Төөгүлүг Суг-Бажы сумузунга	Ам-даа бисти чүг
Оюннарның өг-бүлезинге	Хей-а
Орлан-шогаа кысчыгаш-даа	Айга барып чеди
төрүттүнген.	
Элегес хем суунга эштип,	Бойдустуң бар б
Эриниң каастаан чечээн чулуп,	Боодал кылгаш,
Эге класс эжиин ажып,	сун
Эртем-номга өөрөнгөш,	
Дээди билиг бедииң чедип,	Хүндүткел-би
Тергил башкы атка чедир	төрелдери,

КУШ ЧОК ДЕП САНААР

Бай-Хаак ортумак школазын 2009 чылда доосканын Ценд-Аюуш Романович МОНГУШТУҢ адынга тыва №0016580 аттестаттың читкенин барымдаалааш, ону санаар.

«Үндүрүг декларациязын дужаарының чаңгыс аай хү акция

Хүндүлүг чаңгыс чер-чурттугларывыс!

2011 чылдың апрель 16-да республиканың үндүрү ниити республикага «Үндүрүг декларациязын дужаары аай хүнү» деп акцияны эрттирер.

Ол акцияны үндүрүг төлекчилеринге — 2010 чы немелде орулгаларының дугайында отчет бээр ужу кижилерге дуза кылдыр эрттирип турар. Ол хүн силер орулганың декларациязын дужаап алып эвес, үндүрүг ор специалистеринден орулгаларны көргүзериниң айтыр талазы-биле билдиг сүмелерни, а ол ышкаш үндүрү болгаш өнчү-хөрөңг саналгаларын тыпсырының айтыр талазы-биле тайылбырларны база алып.

Акция Россияның ФУА-ның районнар аразының адресстерде инспекцияларына эртер:

Кызыл хоорай, Московская кудумчузу, 8—Россияны Республика талазы-биле №1 инспекциясы; Каа Шахтерская кудумчузу, 103—Россияның ФУА Тыва талазы-биле №2 инспекциясы; Шагаан-Арыг хоорай, кудумчузу, 45 — Россияның ФУА Тыва Республика №3 инспекциясы; Чадаана хоорай, Ленин кудумчу Россияның ФУА Тыва Республика талазы-биле №4 и Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 11 — Федералд албанының Тыва Республика талазы-биле эргелели.

Инспекциялар хамаатыларны 9-00 шактан 13.00 ч хүлээп алып.

«Энергострой» КХН

КОТТЕДЖТЕРНИ ТУДУН ЭГЕЛЭЭР

«Энергострой» КХН коттедж хоорайжыгашты, шөлдери аңгы-аңгы хевирлиг (175 дөрбелчин метрден 320 дөрбелчин метр чедир) коттеджтерни Мурнуу №10 микрорайонга тудуп эгелээринче кирип турар.

Тудугга үлүүн киририн күзээр болза, «Энергострой» КХН-ниң офизинге келир.

Адреси: Колхозная кудумчузу, 2а, тел. 4-85-29, 8-905-920-4101, 8-923-268-9073.

ШЫН

Индекс 667000.
Кызыл хоорай,
Красноармейская, 100.

АГАР САНЫВЫС: № 4070381090000010000 ОАО НКО "Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 30101810700000000740 БИР Россия Федерациязының Парлалга, телерадио-дамчыды массалыг коммуникациялар херектериниң талазы-биле яамызы Сибирьде регионнар аразының девискээр эргелели «Шын» с чылдың май 14-те эде бүрүткээн.

Херечилелдин дугаары — ПИ № 16-0510. Индекс 11530, 3 «Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Щетинкин-Кравч Солунда парлааттыг материалдарның авторларының редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыг сак өске-даа фактылары, дыңнадылганы дээш авторлар боттары кес